

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת במדבר תשס"ו
מספר 654

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

איסור ראיית ארון הברית

מובא בסוף פרשתנו (ד:כ): "וְלֹא יָבֹאוּ לְרֹאוֹת פְּבַלְעַ אֶת הַקֶּדֶשׁ וַמָּתוּ". מכאן אזהרה לבני לוי שבעת פירוק המשכן לא יסתכלו בארון הברית לפני שהכוהנים יכסו אותו. ישנה מחלוקת בין הראשונים אם איסור זה נמנה בתוך איסורי התורה. לפי ר' סעדיה גאון¹ ואחרים² זו מצווה לדורות, אחת מתרי"ג המצוות, ואילו לפי הרמב"ם מצווה זו אינה לדורות ונוהגת במדבר בלבד, ולכן אין למנותה במניין הלאוים.³

לפי המדרש, האמור בפסוק אינו בגדר אזהרה בלבד, אלא בתקנה שקבע משה רבנו על-פי ה', כדי לעצור סדרת אסונות שפקדו את בני לוי בגלל שהביטו בארון הברית. כך מובא במדרש רבה:

רוצה אתה ללמוד באיזה עניין מתים בני קהת? ... כשהיו באים לטעון את הארון, היו מפרקים את הפרכת מפניו והיו זנים עיניהם מן הארון. לפיכך היו מתכלים, שנאמר (שמ' לג:כ) 'כי לא יראני האדם וחי'. והיאך עשה להם משה תקנה? אמר לו הא-לוהים, בשעה שהיו מפרקים את המשכן, לא יהיו בני קהת מפרקים את הפרוכת מפני הארון, אלא יהיו בני אהרן נכנסין ומפרקים אותה, מפני שהם כוהנים, ויכסו את הארון, וכן השולחן, וכן כל הכלים הנזכרים לו. ובזה היה להם תקנה שלא ימותו אם אינם מסתכלים בארון.⁴

במקרא ישנם מקורות נוספים הנותנים ביטוי לאיסור ולסכנה הכרוכה בהסתכלות בשכינה או בארון, או בהתקרבות-יתר אליהם. להלן נפרט אותם:

1) התגלותו של הקב"ה בהר סיני הייתה מלווה בהוראות קפדניות בדבר ההכנות שיש לעשותן כדי להתקדש לקראת המעמד ובדבר מידת ההתקרבות המותרת לעם ולכוהנים (שמ' יט:יב-כד). ממה שנאמר בתורה משתמע כי הקב"ה הוא א-ל שלא ניגשים אליו בקלות,⁵ וחריגה מהכללים בעת התגלות יש בה סכנה מוחשית. מידת ההרחקה איננה אחידה לכל שכבות העם, אלא תלויה בדרגתו של האדם.

2) מובא בסוף פרשת משפטים (שמ' כד:ט-יא):

וַיַּעַל מֹשֶׁה וַאֲהֲרֹן נָדָב וְנָאֲבִיָּהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּקְרְאוּ אֶת-אֶלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רִגְלָיו פָּמַעְשָׂה לְבַנְתּוֹ הַסַּפִּיר וּקְעָצָם הַשָּׁמַיִם לְטָהֵר. וְאֵל אֲצִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֵלִים וַיֵּאָכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ.

רש"י מבאר: "נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה". אמנם לא ברור מתוך הפירוש מה היה המראה שאצילי בני ישראל חזו בו, אבל המסר ברור: החיזיון הזה – סכנת מוות כרוכה בו.

3) על-פי הנאמר בפרשת אחרי מות (ויק' טז:א-ב), אפילו הכוהן הגדול יתחייב מיתה בידי שמים אם ייכנס לקודש הקודשים שלא בזמנו ובלי ציווי מפורש, כפי שאכן אירע לנדב ואביהוא.

4) ה' אומר למשה רבנו (שמ' לג:כ): "לֹא תוֹכַל לְרֹאֹת אֶת פָּנָי כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחָי". כאמור, המדרש (שם) קושר אמירה זו לאיסור ראיית ארון הברית, שהוא מקום השראת השכינה.⁶

¹ ספר המצוות, מצווה ריב.

² ראה אנציקלופדיה תלמודית, ערך "ארון", עמ' קעח, הערה 135, שם מובאים דברי ר' שמעון בן גבירול וספר יראים השלם סימן שנב.

³ ספר המצוות, הכלל השלישי.

⁴ במדבר רבה פרשה ה, ד"ה ט אהרן ובניו.

⁵ וכן נאמר (יש' מה:טו): "אכן אתה א-ל מסתתר".

⁶ ראה מאמרי "על משמעותם של הכרובים במשנת הרמב"ם" - מגדים - ביטאון לענייני מקרא, גיליון לז - אדר א תשס"ג, עמ' 36 - 38.

5) אחרי שהפלשתים החזירו את ארון הברית עבר הארון בבית שמש, ואז אירע אסון גדול לתושבים שהציצו בו. כך מסופר (שמ"א ו:יט):

וַיֵּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵּית שְׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בְּאֲרוֹן ה' וַיֵּךְ בְּעַם שְׁבָעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלְפֵי אִישׁ וַיִּתְאַבְּלוּ הָעַם כִּי הִפָּה ה' בְּעַם מִקְּדָה גְדוֹלָה.

לפי הרד"ק, "פתחו אותו (את הארון) וראו מה שבתוכו לפיכך אמר בארון ולא אמר ארון".

6) אף נגיעה בארון היא עברה, גם אם הוא מכוסה. לפי ראב"ע, הסיבה שהותקנו בדים לאחוז בהם בעת נשיאת הארון היא כדי שלא יצטרכו לנגוע בו (במ' ד: כ). וכך מתאר הכתוב בשמ"ב (ו:ו-ז): "וַיִּבְאוּ עַד גֵּרֶן נְכוֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָא אֶל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֵּאחֶז בוּ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר. וַיִּחַר אֵף ה' בְּעֵזָה וַיַּכְהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל הַשָּׁל וַיָּמַת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים".

חז"ל הרחיבו את איסור ההסתכלות בארון לאיסורי הסתכלות נוספים בעבודת הקודש. מובא בגמרא (בבלי חגיגה טז ע"א):

כל המסתכל בשלשה דברים עיניו כהות... המסתכל בכוהנים בזמן שבית המקדש קיים, שהיו עומדים על דוכן ומברכים את ישראל בשם המפורש (רש"י: שהשכינה שורה על קשרי אצבעותיהם).

ובשולחן ערוך נפסק להלכה (אורח חיים קכח כג):

בשעה שהכוהנים מברכים העם... העם יכוונו לברכה, ויהיו פניהם כנגד פני הכוהנים, ולא יסתכלו בהם. הגה: וגם הכוהנים לא יסתכלו בידיהם.

וה"משנה ברורה" מבאר:

בזמן המקדש שהיו מברכים בשם המפורש והשכינה הייתה שורה על ידיהם, היה אסור אפילו ראייה קצת, מה שאין כן בזמן הזה, ומכל מקום נוהגים גם עכשיו שלא להביט בהם כלל.

כנגד זה, האיסור לראות את הארון – איסור שעונש חמור חל על מי שמפר אותו - אינו גורף, אלא תלוי בזהותו של המסתכל. הרי האיסור שבפרשתנו חל על בני לוי בלבד, ואין איסור כזה לכוהנים. כך גם משמע מסיפורו של

מנוח המובא לעיל. ועוד, על-פי הגמרא מסתבר שבחגי ישראל גילו את הארון לעיני כל עולי הרגל, כדלהלן:

בשעה שהיו ישראל עולים לרגל מגללים להם את הפרוכת, ומראים להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום כחיבת זכר ונקבה. מתיב רב חסדא: "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש" (במ' ד: כ) ... אמר רב נחמן: משל לכלה, כל זמן שהיא בבית אביה - צנועה מבעלה, כיון שבאתה לבית חמיה - אינה צנועה מבעלה.⁷

נמצאנו למדים כי בימי בית ראשון, וכאשר עם ישראל נהג כשורה, הוא השיג רמה כזאת של קרבה עם הקב"ה, שכל בן ישראל העולה לרגל הורשה להביט בארון הברית בלי שיפגע. ואילו אחרי שנגנז הארון - כל ניסיון להתקרב אליו היה קטלני. כך משמע ממה שנאמר בירושלמי (שקלים ו, א):

מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק, וראה את הרצפה שהיא משונה מחברותיה. בא ואמר לחברו, לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצאה נשמתו, וידעו ביחוד ששם הארון גנוז.

מדוע האנשים מתים כאשר הם מנסים להתקרב לארון?

ניתן להצביע על כמה סיבות אפשריות כדי להסביר תופעה זו:

א) יש בארון כוח סגולי מזיק לבריות. כך כותב יחזקאל קויפמן:⁸

היסוד הנימוסי-הפולחני שבדת המקראית טבוע במטבע "מגני" מובהק. האמונה המקראית בשפע הקדושה או הטומאה הדבק בחומר או הנאצל ממנו, שרשה הראשוני באמונה שבחומר ההוויה טבועות סגולות מגיות-נצחיות. לכאן שייכת האמונה... בקדושה הדבקה בעצמים מסוימים... כגון קדושת הארון והסכנה הכרוכה בה.

לדעתי, יש לדחות הסבר זה, המזכיר את השקפת העולם הפגנית.⁹ הרי נוכחנו לדעת כי הסכנה אינה גורפת, היא תלויה בנסיבות, ובעיקר בזהותם של המנסים להתקרב לארון ובכוונותיהם.

ב) המוות למציצים בארון הוא עונש למזלזלים בו: כך מסבירים הפרשנים את האסון שפקד את תושבי בית-שמש. הרד"ק - המסתמך על תרגום יונתן ועל דברי חז"ל - כותב כך (שמ"א ו:יט):

'כי ראו בארון' - ת"י על דחדיאו ודחזו ית ארונא דה', כמו שאמר 'וישמחו לראות' ובדברי רז"ל 'משום דחזו ויך באנשי בית שמש'. ונחלקו בזה: מהם אמרו שהיו קוצרים ומשתחווים, כלומר שלא הניחו מלאכתם בעבורו, ומהם אמרו שאמרו דברים אשר לא כן כנגד הארון, ואמרו 'מאן אמרייך דאמרית ומאן פייסך דפייסית'. ובדברי הדרש הזה יהיה פירוש 'ראו' כמו לראות בך והדומים לו, שמפרשים אותם לשון בזיון.

7 על-פי אותו פסוק ניתן להסביר את חששו של מנוח באמרו: "מות נמות פי א-ל'הים ראינו" (שופ' יג:כב). בבלי יומא נד ע"א.

8 יחזקאל קויפמן, **תולדות האמונה הישראלית**, כרך ראשון, ספר ראשון, תל-אביב תשכ"ד, עמ' 469.

9 קויפמן עצמו מעיר כי לפי תפיסת המקרא, אין בחטא עצמו כדי להעניש את החוטא, שכן בין החטא ובין העונש פועל תמיד רצון ה' (שם, עמ' 454). דבריו שצוטטו לעיל נוגעים ל"שכבה המגית שבמקרא" (עמ' 469).

ג) רצונו של הקב"ה למנוע קרבה בלתי-מבוקרת אליו ואל כל מה שמשמש להשראת שכינתו. כך משתמע מההוראות החמורות המלוות את גילוי השכינה במעמד הר סיני. כך גם ניתן להסביר את מה שאירע לנדב ואביהוא.

נמצאנו למדים כי איסור ראיית ארון הברית יחד עם איסורים נוספים, הוא ביטוי למגמה של שמירת מרחק מהקודש, אלא אם כן יש היתר מיוחד לכך. כוונת העונש החמור על איסור זה היא להזכיר כי כל פרטי הפולחן המאפשרים קרבה לה' הם אלה שנקבעו על ידו, והם בלבד, ואין מקום להתלהבות ההורסת את המחיצות המוגדרות היטב שבינינו ובין אלוקינו.

ד"ר אלכסנדר קליין
המחלקה למתמטיקה ומכללת אשקלון

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע